

הכנסת השביעית

א.ס.א.

מושב ראשון

פרוטוקול מס' 7

מישיבת וועדת החנוך והתרבות

שהתקיימה ביום ד', י"ד בשבט תש"ל - 21.1.70 בשעה 08.30

נ כ ח ו :

חברי הוועדה:

א. כץ - יו"ר
ס. אביזוהר
נ. אליעד
י. גולדשמידט
ש. לוין
ס.א. נריה
ע. פינברג-סרני
ד. קורן
א. רזיאל-נאור

מוזמנים:

סגן שר החנוך והתרבות א. ידלין
מר י. שריד - סנכ"ל משרד החנוך והתרבות
מר עדיאל

סדר-היום:

דברי תשובה ספי נציגי משרד החנוך והתרבות
הדיון בביצוע הרפורמה.

אני פותח את הישיבה.

היו"ר א. כץ:

נשמע דברי תשובה ספי נציגי משרד

החנוך והתרבות.

מר עדיאל:

אתחיל משאלתה של חברת הכנסת רזיאל-נאור
ובשאלתו של חבר הכנסת גרלדשמידט בנושא
המורים-היועצים. השאלות היו: בכמה מוסדות יש מורים-יועצים? האם
מתחשבים בדעתם? כיצד משכנע המורה-היועץ את המיועץ ומה התחזית
למספר המורים-היועצים בשנים הקרובות?

כיום פועלים 29 מורים-יועצים בתוך

32 החטיבות. בשלשה בתי ספר חסרים מורים-יועצים. שנים מהם הם
בתי ספר קטנים. נעשים מאמצים לייאש את המשרות. יש למורה-היועץ
תפקיד מרכזי בסיוע למנהל ולמורים בכל התחומים הנוגעים להסתגלותו
של התלמיד למסלול ההוראה שנכתות השונות, בחלוקת הרמות ובהרכבת
הכתות ההטרוגניות.

לא בתקלבו עד כה - כי לא הגענו לכך -
שהתלמיד-המיועץ פלוס הוריו לא יקבלו את עצת היועץ. הבעיה תתייבב
בסוף כתי"ט, כשידובר במעבר מחטיבת הביניים. היום כשהמדובר בשיבוץ
התלמידים לרמות, מצליחים המחנך, היועץ והמנהל לשכנע את ההורים.

התחזית לשנים באות: יהיה צורך במספר

של 270 עד 300 איש לנושא זה בהטיבות הביניים. קורסים למורים-
יועצים קיימים באוניברסיטה בירושלים, באוניברסיטת בר-אילן ובחיפה.
קורסים כאלה ייפתחו גם בבאר-שבע. האוניברסיטאות רוצות להאריך את
משך הלימודים משנתיים ל-3 שנים.

בסוף שנת תשל"א יהיה מספר המסיימים -

80. בסוף שנת תשל"ב - 125. בסוף שנת תשל"ג - 125. בסוף שנת תשל"ד -
125. בסוף שנת תשל"ה - 125.

תחזית זו בנוייה על העובדה, שקורס

כזה קולט כ-25 תלמידים. קורסים אלה יתנו לנו כ-670 איש. מתוכם
בגייס אותם 300, הדרושים לנו לחטיבת הביניים פלוס יועצים שיידרשו
לחינוך היסודי.

מר י. שריד:

אתחיל ממתן תשובות על שאלותיו של

חבר הכנסת קורן, ששאל על חלקם של

בני עדות המזרח בחינוך התיכון ובחינוך הגבוה, ועל הסיוע שניתן
לבני עדות המזרח כדי להגיע להשכלה גבוהה.

לשם הדגמה אקח את ארבע השנים האחרונות.

מתשכ"ו ועד תשכ"ט. במשך ארבע השנים האחרונות עלה חלקם של התלמידים
האלה בחינוך העל-יסודי מ-32% עד 40%. כלומר, ב-8%. זו עליה גדולה.
ערכנו מבחן נוסף. בדקנו מה חלקם של תלמידים, יוצאי אסיה ואפריקה,
בבתי הספר התיכוניים של בוקר? גם באלה עלה האחוז. בשנת תשכ"ו
היה אחוז התלמידים, יוצאי אסיה ואפריקה, 23.4%. בשנת תשכ"ט -
29.6%. גם כאן עליה ב-6%.

ועתה לחלקם של יוצאי אסיה ואפריקה

בחינוך הגבוה: כאן העליה אטית. בשנת תשכ"ז הגיע האחוז ל-11.8%.
בשנת תשכ"ח - 12%. בשנת תשכ"ט - 12.6%.

מה עושה משרד החנוך כדי להגדיל את

מספר התלמידים האלה בבתי הספר הגבוהים? לפני כשמונה שנים יזם
משרד החנוך והתרבות יחד עם גורמים אחרים - משרד הבטחון - את
הפעולה לה אנו קוראים - קורסים פרה-אקדמיים לאלה שעומדים לסיים
את שירותם בצבא.

מדי שנה בשנה יחד עם האוניברסיטה

ברושלים והטכניון בחיפה מוקמות כתות הכנה לבני אסיה ואפריקה,
שיש להם תעודות בגרות, או שנכשלו במקצוע אחד, או שנים, וחסרה להם
הרמה כדי להיקלט באוניברסיטה או בטכניון ללא קושי. אנו מרכזים
אותם בקורסים כאלה בהם הם לומדים 7-8 חדשים במסגרת צבאית. משרד
הבטחון צותן את הדרוש למחיתם: יש תנאי פנימיה, לינה ואוכל.
משרד החינוך מממן את הוצאות ההוראה. האוניברסיטה והטכניון הם שפרשו
... חסותם על הקורסים האלה. הם בותנים את המורים. הם קובעים את
התכנית. הם שעושים את המאמצים כדי להכשירם לקראת לימודיהם במוסדות
להשכלה גבוהה.

הצבא משחרר אותם משרות פעיל ששה
חדשים לפני הזמן. התלמידים גבחים באותם מקצועות בהם חסר להם ציון.
משרד החנוך מכיר בציון שביתן על ידי מורי האוניברסיטה או הטכניון.
משרד החינוך גם דואג לכך, שהתלמידים האלה יתקבלו אם לטכניון ואם
לאוניברסיטה. הבשירה כמעט אפסית.

בשנים האחרונות העמדנו לרשות תלמידים
אלה חונכים, שהם מלווים את התלמידים האלה, בנותנים להם טיפול אישי
ועוזרים להם להתמצא בלביניט הגדול הזה. היום צרפה האוניברסיטה
לקורסים אלה גם עולים חדשים. מוקם והולך על הר הצופים מרכז ללימודים
קדם-אקדימאיים, שיקיף גם את החיילים וגם את העולים החדשים.

בשנת 1963 היו במכינה בטכניון - 38
אש. התקבלו - 32. באוניברסיטה היו - 33. התקבלו - 32. במחזור שבי
בטכניון היו במכינה - 37. בתקבלו - 31. באוניברסיטה היו - 34. בתקבלו -
24. מאז 1963 ועד 1969 בתקבלו באוניברסיטה לאהר ההכשרה בקורסים אלה
מספר של 233 תלמידים. בטכניון - 249.

קורסים אלה בתמכים על ידי שבי
תורמים רציניים מחו"ל: מיטראני ואלישר. שניהם בני עדות המזרח,
הנותנים תמיכה כדי לעודד תלמידים בני עדות המזרח.

בהזדמנות זו אספר גם על קורסים
שאנו עושים יחד עם משרד הבטחון לחיילים משתחררים.

גם כאן משחרר הצבא מספר חיילים חדשים
אתדים לפני גמר השרות הפעיל. משרד החנוך יחד עם משרד הבטחון עושים
להכשרתם של חיילים אלה לחיים אזרחיים. המדובר בחיילים שאין להם תעודת
בגרות, רבים גם חייבים בבחינות מוקדמות. הקורס מתקיים במחנה מרקוס.
אנו מכינים את התלמידים לקראת בחינות מוקדמות ולקראת כניסה לבית
ספר מקצועי.

7. קורן: מה היקף פעולה זו?

מר י. שריד:
מדי שנה מסיימים קרוב לשלש מאות
חיילים את לימודיהם אלה בשלשה מחזורים.
רובם - בני עדות המזרח ותושבי עיירות הפיתוח. קיימות פה שתי מגמות:
האחת - המגמה התיכונית-עירונית. השניה - המגמה התיכונית הקדם-מקצועית.
ביתנת להם פה העזרה הראשונה כדי להגיע אחר כך לתעודת בגרות.

חבר הכנסת אליעד שאל על החינוך הימי.
אני רוצה למסור מספרים. בשנת הלימודים תש"ל קיימים בארץ המוסדות
הימיים דלהלן: בית הספר לקצינים ים בעכו, המונה 15 כתות ו-429
תלמידים. בית הספר הימי בחיפה, שהוא עדיין קטן, ומונה 5 כתות
על 112 תלמידים.

3. אליעד: האם זה בכפר גלים?

מר י. שריד:
זה היה בכפר גלים. עכשו - בכפר זמיר.
בית הספר לדיג ולספנות - מבואות-ים -
במכמורת, המונה 14 כתות ו-492 תלמידים. הוא הגדול בין כולם. בית
הספר הימי בתל-אביב, זבולון, רק שתי כתות ו-43 תלמידים. יש בדעתנו
להקים בית ספר ימי גדול בתל-אביב, אך הבעיות הכרוכות בכך רבות.

3. אליעד: מה היחס בין אשתקד לבין שנה זו?

מר י. שריד: המספרים הולכים וגדלים משנה לשנה.

מגמה ימית באורט נתניה - 235 תלמידים.
תשע כתות. מגמה ימית בניצנים. בית ספר ימי באשדוד - 6 כתות - 170
תלמידים. אנו בנינו בית ספר זה ומסרנו אותו להנהלת אורט. הוא
בהחזקה מלאה של משרד החינוך. יש מגמה ימית באילת. יש מגמה ימית
בבשר. באילת יש שלש כתות המוצות חמשים תלמידים.

בשנת תשכ"ז היה מספר התלמידים בכל
בתי הספר הימיים - 1153. בשנת תש"ל, סך הכל, 1553 תלמיד.

בתכנון - הקמת שני בתי ספר נוספים:
האחד בחיפה והשני בתל-אביב.

3. אליעד:
האלוף סנקוס העלה את הצורך בהקמת
מדעצת גג, שתהיה אחראית לכל בתי
הספר הללו. מה דעת משרד החינוך והתרבות על כך?

מה הצעדים הנבקטים על ידי משרד
החינוך כדי להביא את תודעת החינוך הימי לאזורי הפיתוח?

היו"ר א. כץ:
לא זה הנושא העומד על סדר יומה של
הרועדה ועל כן לא כדאי להרחיב על כך
את הדבור.

מר י. שריד:
שאל חבר הכנסת שלום לויזן על השרות
הפסיכולוגי. קיימות כיום בארץ כארבעים
תחנות פסיכולוגיות. התחנה הפסיכולוגית ברשות המקומית היא בבעלותה
של העיריה וכפופה לה מבחינה מינהלית. העיריה, כבעל התחנה, נושאת
בכל הוצאות ההחזקה כולל תשלום משכורות, הבטחת תשלום התנאים הסוציאליים
והתחנה משרתת את מערכת החינוך בעיריה. העדיפויות, במי לטפל, בקבעות
על ידי התחנה. כל מקום וצרכיו, והם המכתיבים. בראשה של כל תחנה עומד
פסיכולוג מוסמך, שקיבל את תואר ה"מסטר". ראש התחנה מתמנה במכרז
פומבי. בועדת הבחירה משתתף גם נציג היחידה לייעוץ והכוון שבמשרד
החינוך. היחידה לייעוץ והכוון עומדת בקשר עם כל התחנות, אך אין
לבו די מפקחים כדי לפקח על כל התחנות. היחידה לייעוץ והכוון
מקיימת מיפגשים עם מנהלי התחנות והעובדים, בעיקר בתחום ההשתלמות.
היחידה לייעוץ והכוון של משרד החינוך משמשת לתחנות אלה כתובת
לאיזפורמציה בתחומים השונים, והיא המספקת לתחנות חומר עזר לעבודה.
היחידה לייעוץ והכוון מעודדת הקמת תחנות חדשות ובעיקר תחנות
אזוריות. עם הקמת תחנה חדשה, מקציב משרד החינוך, בהתאם לתנאי
המקום, סכום חד-פעמי לרכישת ציוד מקצועי. גובה ההקצבה בקבע במשא
ומתן בין שני הצדדים. היחידה לייעוץ והכוון במשרד החינוך נותנת
גם הקצבות שנתיות לתחנות מסוימות באזורי הפיתוח וביישובים נחשלים.

חברת הכנסת גרוסמן התענינה בגורלם של
בתי הספר בעיירות הפיתוח ושאלה: אם הם זוכים לטיפול מיוחד? יש בידי
רשימה, הכוללת כ-103 מוסדות חינוך באזורי הפיתוח. כולם מוחזקים על
ידי משרד החינוך ומטופחים על ידי משרד החינוך, ואין אלה אלא שני
מושגים. מוחזק זה אומר, שמשרד החינוך מקיים בית ספר זה, משלם את
המשכורות, בונה, גותן ליהוט, גותן ציוד. מטופח זה אומר, שהוא
מחזיר לתוכם מפעלי טיפוח שונים, כמו: יום לימודים ארוך ועוד.

רק 5-6 בתי ספר שהם בתוך אזורי
פיתוח אינם מוחזקים על ידי משרד החינוך, והם במקומות כמו עתלית,
קרית ים, או יקבעם, אך גם לשם אנו מזרימים עזרה בצורה אחרת.

הייתי מציע לוועדה להקדיש ישיבה אחת
כדי לשמע על מפעלי הטיפוח של משרד החינוך והתרבות גם בחינוך היסודי
וגם בחינוך העל-יסודי.

שאלה חברת הכנסת זיבה הרמן על
בעיית קליטתם של מורים-עולים. מורים-עולים, בעלי השכלה מתאימה
ובעלי רשיון הוראה בארץ מוצאם, מתקבלים להוראה בבתי הספר בארץ
במקצועות ההוראה שלהם, בתנאי שהם שולטים במידה מספקת בשפה העברית.
אלה שאינם יודעים עברית, חייבים להשתלם, ורק לאחר שהם מגיעים
לשליטה מינימלית, הם מתקבלים להוראה.

בתש"ל נקלטו בחינוך העל-יסודי
כמאה רעשרים מורים עולים חדשים. רובם כמורים ללשון זרה: אנגלית,
צרפתית וגם ערבית. מיעוטם במקצועות המדע - מתמטיקה, פיזיקה
וביולוגיה. גם במקצועות ההכשרה כחינוך גופני וציור.

בחינוך היסודי נקלטו כ-45
מורים עולים. רובם להוראת האנגלית.

בתאום עם משרד הקליטה ועם הסוכנות
היהודית עובדה בשנת תשכ"ט תכנית לקליטתם של המורים, שהגיעו לארץ
בקיץ 1969. לפי תכנית זו נקלטים המורים למשך חמשה חדשים במרכזי
הקליטה ללימוד בסיסי של הלשון העברית. אחרי גמר האולפן הם
מוזמנים לבית הספר לתקופה נוספת של ארבעה חדשים כמסתכלים, לומדים,
ולעיתים ממלאים מקומם של מורים חסרים ומשתתפים בפעולות הכלליות של
בית הספר. במשך 4 חדשים אלה הם מקבלים כבר משכורת, אם כי אין אלה
אלא 4 חדשי הסתכלות. בתום תקופת ההסתכלות הם נלקטים בבתי הספר.

לקראת תשל"א אנו מתכננים יחד עם
משרד הקליטה קליטה של מאה וחמשים מורים: 50 לאנגלית, 60 למקצועות
המדע והיתר למקצועות ההכשרה. אנו מקווים, כי הם ייקלטו בהצלחה.

בשאלה שאלה נוספת בענין החינוך
לאזרחות והחינוך המיני.

החינוך לאזרחות תופס מקום נכבד
בתכנית הלימודים בבתי הספר היסודיים והעל-יסודיים. המקצועות
בלמידים בבתי הספר היסודיים בכתות ז' ו-ח', ובבתי הספר העל-יסודיים
בשני מחזורים: ט' ו-י' - מחזור אחד. י"א ו-י"ב - מחזור שני.

הלימוד המקצועי הזה מלווה בהרבה בתי
ספר בפעילות חברתית: ביקורים במוסדות המדינה, שרות למען ילדים
בזקקים ועוד. כל תלמיד בבית הספר העל-יסודי חייב בבחינה מיוחדת
במקצוע זה בבחינות הגמר. אי אפשר לקבל היום תעודת גמר מבלי להיבחן
במקצוע האזרחות.

לענין החינוך המיני: זה הרבה יותר
מסובך. שאלה זו התעוררה לא רק בקרב הצעירים הרחב, אלא גם בקרב
מחנכים. משרד החינוך קיים התייעצות בהשתתפות מומחים, רופאים,
פסיכולוגים ומורים. הם הגיעו לכלל הכרה, שהצעה מסוימת. זה היה
ידוע גם קודם לכן. הבעיה מסובכת גם מבחינת מהותה, כלומר - מה
ללמד, מה להסביר, באיזה גיל ובאיזה צורה וגם מבחינת הביצוע -
מי המועמד המתאים למתן הסברה כזאת: האם המורה, הרופא, האחיות,
הפסיכולוג. ואם יחליטו מורה - איזה מורה? ואם יחליטו פסיכולוג -
איזה פסיכולוג? ואם יחליטו רופא - איזה רופא?

קיימו 4 סמינרים למחנכים. מחנכים
אלה ממשיכים בנוסחות בהדרכת מומחים, אך כל הפעולות הנעשות היום
בבתי הספר בתחום זה הן בבחינת גישושים. בלמד אולי מן הנסיון מה
ניתן לעשות בשטח זה ומתי יגיע הזמן למתן הוראה בענין זה.

היו"ר א. כץ:
אני רוצה להזכיר לאנשי משרד החינוך
והתרבות, כי בישיבה הקודמת הועלתה
שאלתה בענין הביקור של קבוצת ונזה. כן הועלתה שאלתה בענין
בית-שאן.

בעבור לסעיף הבא: הדיון על ביצוע הרפורמה. נשתדל לסיים את הדיון היום, אם כי בזה לא יסתיים הנושא במסגרת הוועדה. אנו גם מקווים לקיים סיור מודרך בבתי הספר שבחלק הצפוני של הארץ. המדובר בבית הספר הממלכתי והממלכתי דתי במגדל העמק, או - בית הספר הממלכתי במגדל העמק ובית הספר בקרית טבעון.

ראשון הרשומים - חבר הכנסת

גולדשמידט.

א. גולדשמידט:
אתחיל בתשובה שמסר מר ידלין בישיבה האחרונה בנושא החינוך החקלאי. קראתי דבריו בפרוטוקול, ואני חייב לציין, כי אין התשובה מבהירה די צרכה את התמונה. המדובר בסקטור המקיף עשרות מוסדות ומספר של 25-28 אלף תלמידים.

באמר בדברי מר ידלין, כי יהיו פתרונות שונים. זה טבעי ומתקבל על הדעת, אך אחד הפתרונות, שהעלה סגן השר היה - העמדת החינוך החקלאי על שלש שנים. דהיינו, שהתלמידים יסיימו את חטיבת הביניים, ז' - ח' - ט' באזור מגוריהם, ורק אז יעברו לבית ספר חקלאי בו ילמדו בכתות י"א - י"ב. הורדת לימודים משולבים בתיאוריה ובמעשה בהיקף של 45 שעות לשבוע מ-4 שנים ל-3 שנים, הוא שינוי מהותי עמוק, שיתכן והוא מחוייב המציאות לרגל הרפורמה.

שינוי זה, אולי היה טוב, אם היה מבורר ומבואר יותר, ולפחות בשני כיוונים: האחד - מה תושב משרד החינוך על היקף היקף הצמצום הזה? על איזה אחוז מן החינוך החקלאי זה יחול? על אילו מוסדות? לפמה תלמידים זה בוגע? השני - מה השינויים המחוייבים בתכנית? בדרישות? בעבודה המעשית? בבחינות הגמר, כדי שיושגו המטרות העיקריות של החינוך החקלאי גם בתנאים החדשים?

לגבי שינוי זה, מתעוררת השאלה שבידובה גם בסוג אחר של חינוך - הישיבות התיכוניות - ובצדק הזכיר סגן השר ידלין את הישיבות התיכוניות, ואני רוצה ליישם את השאלה שבשאלה לגבי הישיבות התיכוניות לענין זה של החינוך החקלאי; היות והרפורמה מחייבת ארגון החינוך העל-יסודי בבתי ספר שש שנתיים מקיפים, או בשילוב של חטיבת הביניים עם בית ספר יסודי, רואה התלמיד הבכנס לכתה ז' דרך סלולה לפניו לגמור את בית הספר בביתו, לפי צטיותיו, בלי הוצאה כספית גדולה עד גמר כיתה י"ב. האם סבור משרד החינוך, כי זרימת התלמידים לבתי הספר החקלאיים, החל מכתה י', תימשך באותו זרם ותהיה באותו היקף, כפי שאנו עדים לו היום, לאחר גמר כיתה ח'?

תלמידים המסיימים היום את המוסד היסודי בעמדים לפני הכרעה. והיות והם מוכרחים לעזב את בית הספר היסודי, כי אין לו המשך, הרי בין האפשרויות שהם יכולים לברור לעצמם, במצא גם בית הספר החקלאי. לא כן ברפורמה. תלמיד הלומד בבית ספר שש שנתית, אינו בעמד בסוף כיתה ט' לפני הכרעה לעזוב את המקום, כי באותו מקום עצמו הוא יכול להמשיך. השאלה היא: האם משרד החינוך סבור, כי אותו זרם יימשך גם עם ביצוע הרפורמה ומספר התלמידים בבית הספר החקלאי לא יקטן, או שיש בכל זאת חשש, או דאגה לאפשרות, שתלמידים רבים לא יעברו בגמר כיתה ט' אל מקום אחר, ויישארו במקום? שאלה דומה קיימת, אך בהיקף מספרי יותר קטן, לגבי הישיבות התיכוניות, וההגבלה היא בולטת. אני רואה בזה מודל, בהיקף מספרי גדול יותר, לאותה פרובלימטיקה, שהרפורמה מעוררת לגבי הישיבות התיכוניות.

בדברי מר עדיאל נשמעה הערה צודקת חשובה. הוא אמר, כי בכמה מקומות נגרמו עיכובים בביצוע הרפורמה בשל צורת התיכנון, אך גם בשל נימוקים לא חיוביים.

אני רוצה לספר על מקרה של אי-ביצוע הרפורמה בשל טעמים לא חיוביים, ולהוסיף לזה דברי הבהרה: המועצה המקומית דימונה החליטה לא לבצע את הרפורמה בחינוך הממלכתי בסענה, כי היא לא מעשה זאת, אלא בשילוב עם ביצוע הרפורמה בחינוך הממלכתי-דתי.

מר י. שריד:

הם מעולם לא העלו בימוק זה.

א. רזיאל - באור:

אך מעבין לדעת את הנימוק האמיתי.

א. גולדשמידט:

זה הנימוק האמיתי. החינוך הממלטי י-
דתי בדימונה מהווה 37% במערכת החנוך
הכללית, וזו מערכת כיבודת משקל. מיעוט מאד מכובד. יוצא, כי הביטוי
"מתוך נימוקים לא חינוכיים" עשוי להתקבל כציון שלילי לגבי עצם התכנית,
כאשר אין הוא שלילי.

בקווי היסוד של הממשלה הנוכחית
נקבעו שני דברים בנושא זה. היתה דרישה, שמשרד החנוך, או הממשלה,
יקבלו את עקרונות השויון ואת עקרונות התואמות. העקרון של השויון אומר -
שויון ברמת הביצוע. אם קיים מבנה משוכלל כאן, חייב להיות מבנה משוכלל
גם כאן. כמוכן לא באותו היקף, אולם ברמת הביצוע ובפונקציונליות של
המבנה. עקרון התואמות אומר, שלא תבוצע רפורמה במגמה אחת, אם אין
אפשרות לבצע את הרפורמה באותו מועד גם במגמה השניה.

בקווי היסוד לא נתקבלו שני הדברים
בלשון זו, אולם כן נתקבלו תוך ריכוך מסויים, כדי לא להעמיד את משרד
החנוך בפני כורח של דרך פעולה, שאולי בנסבות מסויימות לא יוכל לעמוד
בו. עקרונית נתקבל הרעיון של שויון ברמת הביצוע ונאמר, כי משרד
החנוך יחתור לקצב מתואם בביצוע הרפורמה בשתי המגמות.

אני רוצה לקבע, כי בעיני גם הדברים
האלה הם שיקולים וטעמים "חינוכיים", ואם ישמור משרד החינוך על שני
העקרונות במסגרת ובהיקף שמובטח בקווי היסוד, הרי יש לחייב את הדבר,
כי הממשלה תחייבה על שני קווי פעולה אלה.

ועתה לשאלה העיקרית - שאלת ההאטה:

האם יש להאיט את קצב הביצוע? לא המלה היא החשובה. איני חותר לקראת
האטה, ואני מקבל את הסבריו של מר עדיאל, כי המתכננים עושים כמיטב
יכולתם, ובכל זאת עשוי להיות תקר בפרט זה או אחר במערכת גדולה
ומסובכת זו, שיעמיד את בית הספר המסויים במצב של ביצוע לא מושלם.

מה שאני הייתי מציע הוא: להעלות
במידה זכרת את מידת הבטחון בתקינות הביצוע, כאשר מחליטים על ביצוע.
אין איש, שיכול להציע קנה-מידה אבסולוטי, אך אפשר לשאוף או לקבע
עקרון של בטחון גדול יותר ואפשר להסכים למידת בטחון פחותה יותר.
דעתי היא, שאני רוצה להביעה היום, כי יש לשאוף למידת הבטחון
המכסימלית ולא להתחיל ברגל שמאל ולהניח, שיחסרו כמה מן התנאים
המתבקשים לביצוע תקין של הרפורמה בתהלת שבת ול ימודים. איני חולק
על ההסבר של מר עדיאל, אך ההצעה היא לשאוף לבטחון מכסימלי בעבין
הביצוע.

הבעיה השלישית היא - התייחסות

לעבין החמרי-הכספי של ביצוע הרפורמה בשנים הקרובות כבר בתשל"א
ובתשל"ב. צמסר לי, כי בבאר שבע הוקם בית ספר מקיף, שמעמיד את
ביצוע הרפורמה בהוצאה כוללת של 5 מיליון ל"י. הקמת בית ספר זה
מטילה על העיריה, שהיא הבעלים של החינוך, עול של תשלום חובות בהיקף
של 400 אלף ל"י שבתית. צבהלתי, כי זה מעורר דאגה רצינית.

כפרט, ביתחתי לפני עשרה חדשים את

התקציב לשנת 1969/1970 לעבין ההוצאות המצופות-הרשומות בתקציב שנה
זו לביצוע הרפורמה, וגם פרסמתי את הדברים האלה. היה לי רושם, כי
קשה לקבל מתוך תקציב המדינה תמונה ברורה כמה עומד לעלות לצו הדבר
הזה. איני רוצה לחזור על הדברים שאמרתים. דובר על הוצאה כוללת של
2 מיליון לדברים שוטפים, אך אני מדבר על העול של הבנייה ועל
ההוצאות המוטלות על ידי כך על הרשויות המקומיות, שצריכות לפרוע את
החשבון.

בתי הספר המוקמים ברשויות המקומיות

ממומנים על ידי הקרן האמריקנית, ואף אם יובטח, כי הקרן משלמת את
הקמת בית הספר, אין הרשות המקומיות פטורה מהשקעות ניכרות בהקמת אותן
בית ספר. זה יכול להיות פיתוח, כמו כביש גישה, או גדר. יודע אני
מקרים, כאשר עיריה הוסיפה על המיליונים שקיבלה מן התרומה של התורם

זו אשליה לחשוב, כי החינוך בישראל נבנה על מתנות בקינות, שאינן גורמות הוצאה נוספת בקבלתן. על אחת כמה וכמה, שהדברים גורמים להעלאה גדולה בהוצאות ובהפעלתן. אם נותנים אנו לתלמידים בתי ספר מרווחים יותר, חדרים גדולים יותר, מעבדות, ספריות, הרי אנו, כחברי וועדת החינוך, צריכים לשמוח על כך, אך אין להתעלם מן העובדה, שהעלאת הסטנדרט מטיחה על הרשות המקומית עול כספי, שמתבטא ברבנות ובמאות אלפים. דבר פרוזאי כמו שרתות משתלם לפי מטראג', לפי השטח. יוצא, כי הוצאות ההחזקה המוטלות על הרשויות המקומיות קופצות במידה בלתי משוערת.

היום יושב נציג משרד הפנים עם נציגי משרד החינוך בהנהלת מפעל הפיס לעיבוד הצעת תכנית הבנייה וההשקעות לשנת 1970/71. לענין הרפורמה ובתי הספר המקיפים מציעים להשקיע 49 מיליון ל"י בשנה אחת בלבד. מזה 17 מיליון שלא בהלוואה. השאר - בהלוואה שצריך לשלמה, אמנם ברבית לא גבוהה.

בשנה זו - 1970/1971 - תהיה בכלל קפיצה כלפי מעלה בתשלומי הרשויות המקומיות בסעיף חובות על בנייני חינוך, כי לפני 6-7 שנים חתמו הרשויות המקומיות על התחלת פרעון ההלוואות לאחר השנה החמישית. במשך חמש שנים לא זקקו להחזיר כלום. זה מסתכם במאות אלפים, ובמקומות הגדולים במיליונים ל"י לשנה. האספקט הזה של ביצוע הרפורמה - מה העול הכספי שיוטל על הרשויות המקומיות - צריך לעמוד לפנינו. אמנם אין אנו, כאנשי חינוך במקום הזה, מצוים על כיסוי התקציבים, אך כאזרחים, או כתבתי, כנסת אין אנו משוחררים מלזכור את האספקט הזה עם כל רצוננו לשפר את הרמה.

ד. קורן: מתוך 49 מיליון - מה החלק לרפורמה?

י. גולדשמידט: זה הכל רפורמה. רפורמה - 17 מיליון. מקיפים - 32 מיליון, אך גם בתי הספר המקיפים לא היו מוקמים בהיקף כזה אילולא הרפורמה. הם תופסים מקום בתכניות הבינוניות של הרשויות המקומיות. בלא הקמת בתי ספר מקיפים אלה - לא תתקדם הרפורמה. בכון ש 4-6 בתי ספר מקיפים תכנן משרד החינוך עוד לפני כן, אך לאחר קבלת הרפורמה לא ניתנים שני הנושאים להפרדה.

אבי רוצה לסים במשאלה: אולי אפשר לקבל, בנית חוך חודש ימים, את הצעות המשרד ותכנית המשרד לביצוע הרפורמה בשנים תשל"א ותשל"ב. טוב שנקבל חוך זמן סביר הצעת תכנון בכל מקום ומקום, לפי המגמות, מתוך ציון בעיית המיבנים לשנים תשל"א ותשל"ב.

בזה סיימתי.

ש. לוי: הקשבת לסקירתו המקיפה והמענינת של מר עדיאל בקשב רב, ואעיר כמה הערות לתוכנם של הדברים.

לא אעסוק בבקרת על העבר. אך כדי ללמוד מן העבר ומן הנסיון, אציין, כי לפי מיטב ידיעתי, לא היה הכנה ולא היתה הצדקה להקמת חטיבת הביניים בעכו בתנאים שהיא הוקמה שם, ואני מביא את עכו כדוגמה. גם פיגור בתכנון אינו מצדיק לפי דעתי פתיחת חטיבת ביניים ללא חירי שירותים, ללא מעבדות, ללא ספרי לימוד וללא כבישי גישה.

אך הבעיות להן אני רוצה להקדיש את דברי הן אלה, שכל השוחר את הגשמת הרפורמה צריך לתת את דעתו עליהן. אם הצדיקה הרפורמה את עצמה ואם לא הצדיקה, הרי על כך נשפוט ובחליט רק לאחר שנראה כיצד היא השפיעה על המשך הלימודים בבתי הספר העל-יסודיים. ואם אני עומד על תקלות וליקויים, הרי אין זה מתייחס לויכוח העקרוני. יש לי בענין זה דעה. וגם אם תמלא חטיבת הביניים במסגרת שלש השנים את כל הצפיות, גם אז לא זה יהיה הארגומנט הקובע בוויכוח, אלא כיצד השפיעה חטיבת הביניים על החינוך העל-יסודי? כיצד התקדמו תלמידי חטיבת הביניים במוסדות ההמשך? ומשום כך, חושבני, ראוי להתייחס להערות אלה בלי כל חשדנות.

מה שמתברר לי הוא, ותשובותיו של מר עדיאל גם אישרו את הדבר, כי במסגרת חטיבת הניזונים פועל לחץ כביר בכיוון של הומוגניזציה של הלימודים והכתות. אחת הטענות המרכזיות של מורים היא: מדוע אין חלוקה לפי הרכב הומוגני? זאת אני שומע גם מפי מנהלים וזאת גם אישר מר עדיאל בסקירתו. לחץ זה, לפי הכרתי, ילך ויגבר ככל שהרפומה תתגשם לפי דגמים יותר רלבנטיים למטרות שהושגו. הוקמה חטיבת ניזונים באור-יהודה. תלמידי בני יהודה וסביון לא נכללו. אין לצפות לאותה מתיחות, שאפשר היה לצפותה, אילו נכללו. הוא הדין חטיבת הניזונים ב"פ. ההחלטה העקרונית בדבר הקמת כתות אטיות היא אחת הפגיעות במטרות הרשמיות של הרפורמה, ואיני מדבר על כתות מתקדמות, אלא על כתות אטיות.

לענין המורים: הנסיון של השנה וחצי הוכיח, ואיני מתכוון להסיק מכך מסקנות מדעיות, אך לפחות מסקנה ארעית, שהמורים המצליחים ביותר מבחינה חינוכית בחטיבת הניזונים, הם אלה שבאו מבית הספר היסודי. לפי מיטב ידיעתי לא במצאו מורים, שבאו ממסגרת אחרת, שהיו מוכנים ללמד את הכתה האטית.

היה בשעתו ויכוח ביצינו ובין משרד החינוך בדבר עתידם של המורים המלמדים בכתות ז-ח, והתחזית של משרד החינוך היזה, שארבעים אחוז ימצאו ראויים וימצאו את מקומם בחטיבת הניזונים.

לפי תקן השעות - 53% של השעות נמצאים עכשו בידי מורים, שבאו מהחינוך היסודי. לפי מיטב ידיעתי אי אפשר היה לפתור את השאלות החינוכיות בחטיבת הניזונים ב"פ. בלי המורים היסודיים. למורים האלה אין ההשכלה הדרושה. אפשר לבוא ולומר: ההחלטה על הגשמת הרפורמה בתקבלה. בגשימה בכל מחיר. נגביר את הקצב ובזמין את המורים לפי הצרכים של הקמת החטיבות ולא בתחשב בקריטריון של הימצאותם של מורים מתאימים. אני הייתי מציע למשרד החינוך לאמץ לעצמו את העקרון לפיו הכשרת המורים קודמת להקמת החטיבה.

הוכחו תכניות לימודים. אני רוצה לשבח את משרד החינוך על המאמץ שהשקיע בהכנת תכניות הלימודים, ואני רוצה לתבוע את מימוש התכניות גם במסגרת בתי הספר היסודיים. השאלה היא: האם הוכשרו המורים להוראה על פי תכניות אלה? לצערי לא במידה מספקת. עיינתי בתכנית לימוד ההיסטוריה. אי אפשר ללמוד בכתה הטרופינית בלי הכשרה מיוחדת. המורים לא ימצאו את דרכם בלי הכשרה מיוחדת. השאלה היא הרבה יותר מקיפה ומרחיקת לכת. הנסיון שהיה עם סטודנטים לא כל כך הצליח. אי אפשר למסור בידיהם את פתרון הבעיות הקשות. משרד החינוך צריך לערוך את עצמו לקראת הכשרת המורים מבית הספר היסודי ומתן השכלה אקדמית לזו, ומזה לדעתו צובע פריציפ ארגוני, והוא: קצב הגשמת החטיבה והביצוע ייקבעו על פי המידה שיצליחו להכשיר מורים. נסיון השנתיים הוכיח, כי אותם מחנכים, המסוגלים להתמודד עם הבעיות, באו מהחינוך היסודי. לאחרים אין הכשרה מספקת.

חלקו על מושג ההאטה. למען האמת תהיה הרפורמה בסימן של האטה, וזה בגלל גורמים חיצוניים, שאין למשרד החינוך שליטה עליהם. לפני כמה חדשים שמעתי על שבעים חטיבות.

סגן שר החינוך והתרבות א. יודליון: אף פעם לא דובר בשבעים. לכל היותר - חמשים.

ש. לויין: עכשו מדובר בשלושים.

אני מציע למשרד החינוך רציונליזציה של הביצוע. פירוש הדבר מספר של תנאים חיצוניים, פיזיים וקריטריונים יסודיים בהרכב החטיבה.

הייתי מבקש את משרד החינוך להיערך כראוי כדי לעמוד נגד הלחץ של ההומוגניזציה של החינוך, ויבנה חטיבות ניזונים, שהרכבם יהיה משמעותי מבחינה הרפורמה.

מ. אניזוהר: אינני בין דוחקי הקץ בנושא הרפורמה. מערכת החינוך עוברת שינוי מבנה יסודי, ואגב שינוי המבנה, ^{גם} שינוי תכניות הלימודים, ספרי לימוד והכשרת מורים. זה דבר שצריך יהיה לעקוב אחריו ואין לדחוק לא את הקץ ולא את הדיון.

אינני מציע לדחוק, כי הדחיקה תעלה בכסף, ואנו נמצאים בפער כזה בין משאלות לבין משאבים, שכחברי כנסת הייבים אנו לעסוק בקיצוצי משאלות. לכן איננו יכולים להאיץ. ולוואי ונעמוד בתכנית.

אחד הדברים שהכתיבו את תכנית הרפורמה היה תביעות האוניברסיטאות. האוניברסיטה התייחסה לבורג כאל מוצר שלא סיפק אותה, והצבנו לעצמנו תכנית די אמביציוזית להעלאת הרמה. אני ספקן גדול לגבי מה שכוללים במושג "רמה". בדרך כלל הכל עובדים בשביל פולחן התואר, ותוך כדי פולחן זה נהרסים דברים. נכון שאנו עוסקים בבניית אורגניזם מורכב, אך תוך כדי בנייתו אנו הורסים אורגניזם קיים. כאשר מסירים מבית הספר היסודי את הצמרת, מזעזעים את היינו. לכן, חושבני, כי לא יבולע לנסיון החשוב הזה אם לא באיץ בו.

היו"ר א. כץ: אני שמח על שלא נגררו החברים, שפתחו בדיון זה, אחרי הויכוח ההיסטורי, כי ההכרעה כבר נפלה, ואנו מצוים לבצע את ההחלטה בצורה היעילה ביותר.

אילו בוועדה הרפורמה רק להכניס שינויים בכתות ז-ח-ט, אולי טוב שלא היתה באה לעולם. לפי מיטב הבנתי בוועדה הרפורמה לתולל שינויים מהותיים בכל מערכת החינוך. חלק מהדברים היו חזויים וחלק יתגלו אגב ביצוע.

לגופו, יש טענות שהן צודקות, כל אחת בפני עצמה בקטע שלה: אם אין מורים - למה לבצע רפורמה, אם אין מיבנים - למה לבצע רפורמה. בהכירי את החינוך הגבוה די מקרוב, הרגשתי היא, שאם לא יבוא לחץ מגורם כלשהו גם החינוך הגבוה לא ישנה את עצמו בנושא זה של הכשרת מורים. והיה אם יתברר, כי הרמה העכשווית של המורים אינה מספקת, וזה המצב, אז אין לי ספק, שמחר ינוצר לחץ על בית הספר הגבוה בנושא הכשרת מורים, כדי שיתאים את הכשרה לנושא, כי הכל מסכימים, כי אין השכלת המורים מספקת.

הסטודנטים שבאו הוכשרו לפי תכנית, שעוד לא התייחסה לרפורמה, אלא לבית הספר העל-יסודי הקלאסי, ואם על כך יש עוררין. יתכן ובשל הלחץ בוכל לבוא אל האוניברסיטאות ונאמר: התאימו את הכשרת המורים כך שמחר לא יבחנו הסטודנטים ויוכלו להיקלט בצורה טובה. מצד שני, הקימו חוגים ומסגרות כאלה, שאפשרו למורים הבאים מהחונך היסודי להשלים את השכלתם, לפחות כדי תואר ראשון. זו דוגמה אחת איך צריכה הרפורמה להשפיע על בית הספר הגבוה, אך אין לי ספק, שהיא חייבת להשפיע על היסודי במבנה החדש ועל החטיבה העליונה. אם לא תהיה השפעה - אין לה הצדקה, אך לפי מיטב ידיעתי תתחיל הרפורמה לדרדר באופן החיובי ביותר את המורה, וכאשר דובר בקצב הרציונליזציה לא הרגשתי הבדלים בהשקפה היסודית. גם אנשי משרד החנוך לא התעלמו בדיווחם מן הגורמים האלה, שיכתיבו את קצב הרפורמה: מיבנים, מורים מתאימים ועוד.

אנו צריכים להתאחד - הלוואי וזה יעזור - כלפי גורמים חיצוניים, שעלולים לשבש. בראש וראשונה - התקציב. יש סכנה, שקיצוץ צפוי במשרד החינוך ישבש הרבה מפעלים של משרד החנוך ומהם מפעלים חיוניים. יש ארלי טעם בפנייה של הוועדה כולה לאגף התקציבים ולמשרד האוצר שלא לקצץ באותם אחוזים שרוצים לקצץ.

לגבי כמה פרטים: ראשית הייתי רוצה שתימצא כותרת לכתות ז-ח. יש הקוראים להן רפורמיות ויש הקוראים להן אחרת.

דבר שני - במשך 5-7 שנים יהיו שנתונים של מעבר, שיעברו מ-ז' יסודי ל-ח' חטיבת ביניים. תכנית זו עלולה לכלול אלפי תלמידים. יש לדאוג, ששנתונים אלה לא יצאו מקופחים לטווח ארוך על ידי התאמה בין התכנית היסודית והעל-יסודית. אני מבקש, שלבמורה זו תיבנו תסומת לב מיוחדת. הנוגעת לאלפי תלמידים.

ענין הישיבה התיכונית מהווה בעיה. בדמה לי, כי במסקנות באמר, שיהיו מוטעות, שיורשו לקבל את תלמידיהם אחרי גמר כיתה ח', ואחד מהם - הישיבה התיכונית. פה יהיה ענין של משיכה ותחרות. יש לישיבה התיכונית מוזיטיין גבוהה.

שבית, לאחר כיתה ט' אין כבר רציפות. בכון, שזה לא הפסקה, אך זה גם לא סיום. זה לא בדיוק המשך ישיר.

שלישית, הישיבות חייכות מפותפות על פני הארץ והן יכולות להתבסס על רובע חינוכי, בעיקר אם רוצים שהן תהיינה כתות הטרוגניות.

אם תביא הרפורמה, ואני מקווה שתביא, להעלות ההישגים הלימודיים ואין כוונתי להישגים של אינציקלופדיה, אלא מניפולציה מחשבתית או לימוד מבנה הדעת של ההיסטוריה, הרי אפשר יהיה לשנות גם את אופי בית הספר העל-יסודי. אנו רוצים שהרפורמה בעצור לבוגר בבית הספר התיכון, ותעזור לבוגר בית הספר התיכון בכל דרכי התקדמותו בחיים. אלה הדברים הגדולים של הרפורמה.

איני בטוח, ופה אני מאד זהיר, אם הויכוח הנצחי בין הומוגניזציה והטרוגניזציה, יפתר דרך הרפורמה, כי פה שום ניסוי לא יעזור. יש לעתים ניגוד אינטרסים בין מורים ובין צרכים שקובעם מוסד כמו הכנסת או הממשלה, שחושבים כי צרכי המדינה אחרים ובין אנשי הגות ומשק.

ולבסוף אזכיר לחברי הוועדה, כי שר החינוך הודיע במפורש, שתוקם וועדת מעקב לבדוק באיזו מידה משיג ביצוע הרפורמה את יעדיה. בוועדה ישתתפו נציג משרד החינוך, מורים, ב"כ מוסדות להשכלה גבוהה וב"כ הרשויות המקומיות. הוועדה היא בשלב של הקמה.

מר י. שריד: היא תקום בעוד שבועיים.

היו"ר א. כץ: אז אם פה ייפסק הדיון, הרי שם הוא לא ייפסק. הנושא הזה לא ירד מעל סדר היום. אנו, כוועדה, לא נוכל להקדיש את רוב זמננו לנושא זה, אך הוא יעלה מפעם לפעם.

ג. אליעד: בל נשתמש בקשיים הטבעיים כדי לרפות ידים. בוודאי שבלי מינימום לא ייעשה צעד קדימה, אך בין המינימום לבין האופטימום - המרחק רב.

אינני איש חינוך. חושבני כי דווקא המסגרת היא עיקר ברפורמה, והמטרה היא - להגיע להישגים ולשפר את החנוך. אם לא תהיה המסגרת - לא תוכל למלא מסגרת שאיננה בתכנים.

יש לחתור לכך, שבעוד מספר שבועים לא נצטרך למורים חסרי ההשכלה המתיימרת.

סגן שר החנוך והתרבות א. ידלין: נצטרך אליהם, אך נכשיר אותם.

ג. אליעד: חובתנו לעמוד לימין משרד החנוך כדי להבטיח את המכסימום האפשרי, שבתחומו הוא צריך לכלכל את צעדינו, אך לא טוב שמאתנו תצא העצה - לקצץ. אין זה כנראה אלא תוצאה של אותו רצון תת-הכרתי, ואני חושש כאן מן הכוונה הסמוייה. אנו מצוים להתלכד ולעמוד לימין משרד החנוך בדרישותיו ובתביעותיו כדי להגיע להישגים הטובים ביותר.

ע. פינברג:

אני רוצה להודות על הסקירה.
אני מבינה, כי אנו עומדים לסיים

את הדיון הרשמי בענין זה, אך היות ולדעתי הנושא חשוב, אני רוצה להשאיר לי אופציה לדון בו.

א. רזיאל-באור:

לעתים כאשר רוצים להעיר דבר, וזה לא מזדמן מיד, הרי מחצית הערך, אם יש ערך, מתבזבזת. כאשר אמר היושב-ראש, כי כאן ייפסק הדיון, אך הוא יימשך באותה וועדת מעקב, רציתי להעיר, שהקמת וועדות על ידי משרד החנוך, כמו על ידי כל משרד ממשלתי אחר, אינה משתרת את וועדות הכנסת ואת הכנסת מהבקרת, אלא להיפך. היא מוסיפה להן מכשיר באמצעותו ודרכו אפשר לראות יותר עובדות ולהעמיק יותר את הבקרת.

ואם יקים משרד החנוך וועדת מעקב זו, מתפקידה של וועדת החנוך יהיה לשמע מה העלתה וועדת המעקב ומה מימצאיה ומה היא חושבת על דרכי הביצוע.

היו"ר א. כץ: אני בהחלט מקבל הערה זו.

סגן שר החנוך והתרבות י. יודלין: האופציה קיימת ועומדת לוועדה כולה.

נכון שלעתים אני שואל את עצמי: איך

אנו, אנשי משרד החנוך, יכולים לעמוד בעומס הוועדות להן נצריך לדוות. אולי היינו מסתפקים במעקב של וועדת החנוך והתרבות של הכנסת, אך הכנסת היא שהחליטה על הצורך בהקמת וועדת המעקב בה הכנסת אינה מיוצגת.

הצעתי לוועדה להביא לפניה את הנושא

של תכניות לימודים, כי הרפומה היא גם מורים וגם תכניות, ואם יימצא הזמן, טוב שתדון הוועדה בנושא תכניות הלימודים כדי להציף הצעה בוספת בתחום זה מאספקט אחר.

היו"ר א. כץ: הישיבה בעולה.

הישיבה נבעלה בשעה 10.45